Сонце сідає в сизу хмару. Чорніє під берегами вода. Лежать понад водою піски, чисті, нетоптані; в'януть трави некошені, буйні трави, високі...

Не бродять на лугах заливних колгоспні гурти, не іржуть комі ситі, не біліють хустки жіночі та дівочі на косовиці й не летить ген-ген аж до лісу синього, броварського, пісня голосиста, дзвінка. Тихо й безлюдно па лугах деснянських. Тільки в'ються чайки білокрилі, припадають до тихої води, жалібно квилять:

"Чиї ми? Чиї ми?"

На піщаній косі сидить мати. В'язочка хмизу біля неї сухого, лозяного. На річку дивиться, до чаїного крику прислухаючись, тихо вимовляє:

— Де ви, сини мої?

А чайки літають над водою, а чайки, здається, не хвилі — серце материнське черкають крилами бистрими, своїм квилінням жалібним журбу навівають.

"Чиї ми? Чиї ми?"

Гнеться лоза під вітром, гнеться, висока, сита й пахуча. Уже б лозу тою для артілі колгоспної доставили, і вмілі руки найстаршого сина Петра Мазуренка сплітали б для людей кошики, стільці, крісла.

А з поля, що лягло за лугами заливними, прийшов би середущий син — комбайнер Іван, і мати зливала б йому на смагляві руки чисту воду. І, добре помившись і смачно повечерявши, взяв би він свою гармонь-трирядку, і довго б слухала вона, сидячи на ґаночку, як грає син, як долітають з гулянки і голоси дівочі, і сміх веселий, і пісня.

Дожидала б мати і третього сина, наймолодшого Миколу. Не по Десні голубій на пароплаві білому припливав він у гості, а голубом сизим кружляв над селом у небі синьому і скидав писемце матері, і крильми погойдував, а на крилах тих, як мак городній, багряніли зорі.

Стежила мати за літаком бистрим, хустину з голови здіймала, вітаючи сина-льотчика.

Було це до війни. А потім чорне лихо насунулось, як хмара грозова, з німецької чужини.

Пішли з дому сини край свій боронити, пішли на Вітчизняну війну. Виряджала їх мати — слізьми шлях їхній кропився. На частки шматувалося серце любляче, материнське.

— Бороніть, сини, край наш... бороніть Україну!

— Будемо, мамо, боронити,— сказав старший син. І те саме сказав середущий син, а найменший уже літав соколом бистрим, уже громив ворогів, що ступали чобітьми важкими, кованими по нашій землі. Не прощалася з ним, до грудей його не припадала.

Спорожніла відтоді хата вдовина. Журба, мов гадина люга, круг серця обвилася материнського, і не стало спокою, і щастя не стало. Ляже спати — не спиться їй. "Де ви, сини мої?"

І ось зараз сидить вона біля ріки задумана, зажуренр, Звечоріло вже зовсім. Засвітилися зорі іскристі в небі і, наче хто небд те струсонув,— так ті зорі у воду попадали, і горять у ній, і тремтять, мов живі світляки. Скинулась риба під берегом. Прохурчади в повітрі сполохані крижні, полетіли на озера. "Ой? де ж ви, сини мої?"

Тече вода в Десні, тиха, глибока й чиста, Ледь-дедь> ворушаться лози, кричать невгамовні деркачі.

Сумує мати. Нема кому їй вісточку принести.,, нема кому!

І підводиться посивіла жінка, на плечі підіймає в'язочку хмизу. Якийсь час темніє постать її на білім піску, а потім завертає вона до кущів лози й одразу губиться в них.

Ой вітри крилаті, буряні! Ви летіть на Україну, відшукайте хату вдовину, вдарте у віконницю, зашуміть гіллям сокори-ним, розбудіть матір стареньку та й повідайте їй про найстаршого сина Петра, що в артілі лозяній виплітав людям і стільці, і кошики, і крісла, а на війні став автоматником хоробрим, безстрашним.

Ви повідайте, вітри, матері про славне місто Сталінград, про жорстокі бої, смертельні, про пожежі великі. Покажіть їй, вітри, свої крила обпалені, розкажіть про воїнів мужніх, що грудьми захищають велике місто над Волгою і косять ворога видимо-невидимо, щоб зупинити, прогнати й розгромити ненависні под-чища німецькі.

Розкажіть, вітри, як бився найстарший син Петро і скільки фашистів лягло від його зброї смертельної, від руки твердої. Не забудьте, вітри, і про смерть його передати, як куля ворожа груди йому прошила, як упав Петро на полин сухий, кров'ю його напуваючи, кров'ю молодою? гарячою.,.

Зійшлися до нього друзі вірні, бойові, запитали;

— Що з тобою, Петре?

— Умираю...— відповів їм тихо.— Не довелося мені Україну побачити. Лишилась у мене там мати, сповістіте їй... Та ще проситиму... за мою смерть... відплатіть...

— Відплатимо! — сказав українець, і росіянин, і сказав грузин смаглявий.

— Відплатимо! — поклялися друзі бойові, перев'язуючи рану смертельну.

Глянув Петро на тополі. Хто їх посадив у степу оцім? Виросли вони високі та стрункі. Під вітром гнуться, шумлять соковитим листям своїм. Помітили друзі, як згасаючий зір Петра спинився на деревах, і почули вони йогр слова передсмертні:

— Тополі... Як на Україні...

Ви, вітри буйні, крилаті! Ви шуміли гіллям рясним, тополи-' ним на похоронах старшого сина. Ви не чули промов. їх не було. І сліз йе було.

Поховали Петра під тополями, що нагадували йому Україну. Насипали Друзі могилу високу і розійшлися, щоб у боях наступних виконати клятву свою.

Кріпися, мати! Велике горе в тебе. Не один і пе два дні серце твоє буде кривавиться. І немає слів таких, щоб можна ними було тебе втішити. Та втіхою хай буде тобі вічна слава про твого сина-героя, що бився на фронті за тебе, мати, за народ Свій, за землю святу українську.

Ой летіть, вітри, з-за мори Чорного, з-за гір високих Кавказьких, снігами оповитих. Забриніть шибкою під віконням хати української, розбудіть маті]) свистом дужим, повідайте їй про середущого сина Йвана, що до війни па колгоспному полі водив комбайни. Живий син Іван Мазуренко, і водить він на битви потужні танки. У бою гарячім б'є, і трощить, і косить німців, як зілля ядуче. Не поранений він, здоровісінький, і думає про повернення на Україну, і думає про зустріч з тобою, мати. Цей день надійде. І тоді він обійме тебе, рідну, висушить сльози твої солоні, розвіє твою журбу, Що нависла, як ніч темна, непроглядна, над життям твоїм невільницьким.

Жди його, мати, жди, виглядай! Закурений пилом доріг, смаглявий і мужній танкіст повернеться до тебе. Повернеться!

А зараз йому воювати треба, фашистів бити, мститися за розтерзаний, пограбований, залитий кров'ю край! . Ой летіть, вітри буйні, зашуміть калиновим гіллям край вікна, розбудіть матір шелестом поривним. Ви повідайте, вітри, про найменшого сина Миколу, що його не обіймала мати, не виряджала на війну, що йому наказу не давала материнського. Розкажіть ви, буйні вітри, що живий син Микола, живий, здоровісінький. Тільки сивина рясна вкрила скроні, як паморозь осіння.

Не забув тебе, мати, молодший син. Він літає над рідним краєм. Він бачить міста зруйновані, села спалені. Він бачить, як курними шляхами ідуть люди, гнані на роботи тяжкі, невільницькі, в німецьку чужину. Може, там мати рідна? Може, там дівчина, ота, найкраща і наймиліша для нього в світі?..

Мовчи, серце! Стань твердим, як кремінь! Ні однієї сльози з очей, бо сльоза зір соколиний затуманить...

Розкажіть, вітрн буйні, про відважного льотчика Миколу Ма-зуренка. Хай гордістю засвітяться очі материнські за сина-соко-ла, що першим падає на німецькі месери, і вони, оповиті полум'ям, падають вниз.

Шепніть, вітри, на вухо матері, що вже на бойовій машині у Миколи красується п'ятнадцять зірок — то п'ятнадцять літаків ворожих збито ним у повітряних боях. Та ще скажіть, вітри, не забудьте, що сяє на грудях синових Зірка Золота, що по всій країні слава йде про нього добра.

Обсипалось листя з тополь. Голе гілля калини б'ється в шиби вбогої хатини. Сидить біля вікна мати. Важкі думи пригнічують її багатостраждальне серце.

— Де ви, сини мої? Чи діждуся вас? Чи побачуся з вами?

Б'ється калинове гілля, стукає, наче повідати хоче про добру вість, що її принесли швидкі вітри з рідної Москви.

І радість зігріла твоє змучене серце, розвіяла сум, вселила віру й надії в твою душу.

Червона Армія перейшла в наступ. Чуєш, мати? Червона Армія, грізна й могутня, ламаючи опір ворога, просувається вперед.

Багато соколів кружить у небі, скидаючи бомби на ворожу піхоту, вогневі точки, бліндажі і дзоти. Між тими соколами і твій наймолодший син Микола. Він іще прилетить до тебе після війни, він розшукає голубу Десну й розшукає село рідне і хату з садком вишневим. І вгадає він помах твоєї руки, мати, й твою сіреньку хустину, і кине з літака бистрого писемце, а в ньому будуть слова дорогі: "Ждіть мене, мамо, в гості!"

Це буде після війни. А зараз синам твоїм, мати, багато роботи. Б'ються вони за визволення твоє, за землю, па якій ти живеш і яка їх зростила. Б'ються за щастя, що його хочуть відняти загарбники у нашого народу, б'ються за велику Вітчизну нашу, за майбутнє людства.

Кріпися, мати! Не схиляйся перед німцем, не корися йому! Жди синів. Вони скинуть з плечей твоїх ярмо важке, вони повернуть тобі втрачену волю, розвіють журбу, засвітять очі твої щастям. Вір, мати, повернуться сини твої, повернуться на Україну!

1942 рік. Діюча армія